

מילת התינוק האדום

ד"ר יעקב לוי

ראינו שלפני יובל שנים לא הצליח הנסיון לזהות את מחלת התינוק האדום עם מחלת ההימופיליה. ובכן נבדוק איך נראית בעייתו של התינוק האדום בעיני רופא בן זמננו, המחונך עפ"י המדע החדש, בעיני רופא ילדים הרואה ילודים כאלה ומטפל בהם, ואשר למד את יסודותיה של ההימטולוגיה (המדע העוסק בתכונות הדם ובמחלותיו).

מאמר מעניין בנידון הופיע לפני זמן מה מפרי עטו של הרופא ד"ר ד. ארליך¹. הוא טוען שהמחלה שראה אותה ר' נתן ידועה לרופאי זמננו כמחלת דם בשם "פורפורה"² אשר נגרמת ע"י הפרעות בקרישת הדם, ותלויה בחוסר טסי דם. מחלה זו היא משפחתית. אלו הם יסודות אבתנו של ד"ר ארליך.

אין בידי הוכחות נגדיות להנחתו. מאידך אינני משוכנע שהנחתו זו היא האפשרות היחידה לזיהוי המחלה.

א) הפורפורה אינה מופיעה דוקא בצורה שמתאר אותה ר' נתן - ראיתו שהוא אדום - אלא ככתמי דם נפרדים בעור. (ב) גם בסיפור האם על האחים שמתו היא אינה מדגישה שמתו מתמת דימום, אעפ"י שרגלים לדבר שכך היה. (ג) אפילו אם נניח זאת, עלולות להיות גם סבות אחרות להופעת הפורפורה, למשל סיבה המבוססת על צהבת הורסת דם הילודים³. יכול גם להיות שהפורפורה מופיעה אצל הילוד כתוצאה מאלח (ספסיס), והסביבה המשפחתית הזיהומית עלולה להיות הגורם להופעת המחלה בצורה משפחתית.

בכל אופן מהוה מאמרו של ד"ר ארליך התקדמות בהשקפה המדעית מבחינתה ההיסטורית של הרפואה, ואין בדעתי להתוכח אתו על אבתנו. דברי מכוונים בעיקר לבירור ההלכה בנוגע לילד האדום, ובכדי להגיע לבירור המושג "תינוק אדום" ברצוני להביע דעותיו של רופא בן זמננו על העניינים הללו.

* * *

תיאור הפוסקים ל"ילד האדום" אינו ברור כל צרכו. לשון הגמרא הוא: האי ינוקא דסומק, ופירש רש"י: כל בשרו אדום. וכן שם בגמרא: ראיתו שהוא אדום. לשון הרמב"ם הוא:

(1) ד"ר ד. ארליך, התלמוד על פורפורה של הילוד, הרפואה, כרך ע"ו, חוב' א', עמ' 21.

Purpura Thrombopenica (2)

(3) עי' נועם חלק י', חשכ"ז, ע' קס"ח, וכן: M. M. Weintraub, Clinical Hematology, 5th ed., Philadelphia, 1962, P. 757

הכותב: במקרים קשים יוהר (של צהבת הורסת דם ילודים) עלולים להופיע דימומים בצורת פורפורה, כסימן בולט למחלה.

אם היה אדום ביותר, כמי שצבעו אותו. רבנו מנחם המאירי בפירושו לגמרא כותב: קטן הנראה בשמיני שלו אדום הרבה. ר' יעקב הגוזר⁴ פירש את הגמרא: והיה מראה כל גופו אדום. וכן שם: מראה אדום: פירושו דומה לזרד.

יש לתמוה שבענין כה חשוב מקצרת ההלכה כל כך. מדובר מצד אחד על דחיית מצוה מדאורייתא - מילה ביום השמיני, ומאידך נוגעת ההלכה בענין חמור ביותר - פקוח נפש. בודאי אי אפשר להגיע לאבחנת המחלה עפ"י התיאורים הקצרים הנ"ל.

לפענ"ד לא שמו חכמינו ז"ל את לבם בקביעת ההלכה של הילד האדום להגיע לאבחנת איזו שהיא מחלה. הם לא התכוונו למחלה מסוימת. אלא הם רצו לתאר לפנינו איזה סימן⁵ העלול להיות אצל ילודים, ואשר מהוה אזהרה לסכנה. וסימן כזה יוכל להצביע על מחלות שונות, כמו מחלות דימום למיניהם⁶, או מחלת דלקת בעור למיניהם⁷. אם הוא נראה "כמי שצבעו אותו", הרי הוכחה המחלה - "מפני שזה חולי הוא"⁸.

הצד השווה שבמחלות הללו הוא שהדם לא נשאר בתוך כלי הדם, אלא חלקי הדם יוצאים מהם אל סביבתם לתוך הרקמות שבין העור החיצון לבשר. ראינו לעיל שכך גם הגדיר רש"י את התופעה: לא איבלע ביה דמיה בבשרו, דעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר וכו'. שם הדם נשאר זמן מה. וכל זמן שדמו עדיין לא נבלע משם באיבריו, הסיכון עוד עומד בעינו - ובעיקר, סכנת דימום חזק. רק אחרי שהדם שברקמות נבלע כבר באיברים, ומראה הילד כשאר הילדים הבריאים. אפשר להניח כי אין עוד סכנה.

אך הלכה זו. לדחות את המילה בגלל האודם שבעור התינוק, מוגבלת בתנאי אחד: שהאודם יהיה יותר מהרגיל. כל רופא ילדים יודע, שמלבד המחלות הבלתי מצויות הללו אפשר להבחין גם בהופעת אודם בעור, שהוא כגדר הרגיל, אצל התינוק אחרי הלידה⁹. הילד הוא כעצם בריא, והאודם נשאר רק ימים ספורים. מצב כזה אינו מזיק לילוד. כי האודם נגרם על ידי גודש דם בתוך כלי הדם שבעור, והוא נבלע בדרך כלל תוך זמן קצר - ימים אחדים - דרך כלי הדם לתוך האיברים. אין סכנה מיוחדת במילת תינוק כזה, אף אם כולו אדום.

* * *

(4) זכרון ברית לראשונים, כללי כ"ה (ע' 56 וע' 120). הובא ב"ספר הברית" להגרמ"ב פירוסינסקי, ניו יורק הש"ל"ג, ע' קי"א.

Symptom (5)

(6) על הכוהל לדעה שמלבד דין הילד האדום יש עוד מקרים שבהם מתגלה נטיה לשטף דם אצל הילוד, למשל בהופעה כהכי דם בעור, או בנטיה משפחתית לדימומים. במקרים כאלה ידע הכוהל להתקשר בעוד כועד עם רופא, ועל ידי בדיקות במעבדה ניתן להבהיר בקלות אם המילה מסכנה.

(7) ככו Erythrodermia desquamative, purpura septica, erysipelas, Dermatitis exfoliative, morbus hemoliticus neonatorum

(8) רמב"ם שם.

Erythema Neonatorum (9)

למעשה יש איפוא לדון, איך יוכל המוהל, המחליט על תאריך המילה, להבדיל בין האודם הרגיל לבין ה"אודם ביותר". החלטה כזאת תהיה סובייקטיבית, לפי נסיונו האישי של המוהל. אוכל לתאר לעצמי שבמקרה מסויים יאמר מוהל אחד, שלפי נסיונו הוא האודם עדיין רגיל הוא, בעוד שמוהל שני יחליט, שלפי נסיונו האודם שלפניו הוא כבר יוצא מן הכלל. איך אפשר לעזור למוהל לצאת מהמבוכה הזאת?

חכמינו ז"ל אמרו כי החכמה – בה"א הידיעה – היא חכמת התורה. וחכמות אוה"ע אינן אלא טבחות ורקחות, העשויות להקל על לימוד התורה וקיום מצוותיה. חשבתי איפוא, אולי נמצא בדרכי המדע החדש גם הישג העשוי להיות לנו לעזר בענינו של התינוק האודם. יגעתי ומצאתי מכשיר קטן שמשמשים בו במעבדות רפואיות לבדיקות מיקרוסקופיות, והוא חתיכת זכוכית קטנה בצורת מלבן, הנקראת "זכוכית נושאת"⁽¹⁰⁾. הרופאים יכולים להשתמש בו גם לתכליות אחרות, ובמקרה שלנו יוכלו גם לאבחן על ידו את טיבו של האודם שבעור.

כאשר ישימו זכוכית זו על העור האודם בלחץ מה, והאודם נעלם כתוצאה מהלחץ, הרי זה סימן שהדם נלחץ לתוך כלי הדם, אשר בהם היה גרוש מקודם. העור נראה עתה כעור רגיל, וזוהי ההוכחה שהאודם שמקודם לא הצביע על מצב מחלה. התינוק בריא, ואפשר למולו.

אבל אם האודם לא נעלם כתוצאה מהלחץ, הרי זה מוכיח שהדם כבר יצא מכלי הדם לסביבתם, ואין זה כבר בגדר הנורמלי. האודם החזק שראהו המוהל לא היה אודם רגיל. אלא סימן למחלה. היות והדם יצא מכליו ועדיין לא נבלע באיברים, יש לחשוש שגם במילה יצא יותר מדי דם ע"י החיתוך. וביותר יש לחשוש אם עפ"י האודם שבעור היה מקום לחשוש לנטיה לדימום, ודבר זה עלול לסכן את התינוק. זהו היסוד למחלה אשר עליה מדובר בהלכה. רק כאשר כעבור כמה ימים או שבועות ייבלע הדם מהסביבה לאיברים, וכבר נעלם האודם, אפשר להניח שגורם המחלה אינו פועל כבר. ואז אפשר למול, כי אין כבר סכנת שטף דם. המוהל יוכל להוכח בכך. כאשר הבדיקה ע"י לחץ הזכוכית תהיה שלילית, ז.א. שאחרי הלחץ נראה העור כעור כל הילודים הבריאים. (הגורם לאודם המועט, שאולי עוד היה בעור בלי לחץ הזכוכית, היה גורש דם בעורקים ולא מחלה.)

איני יודע אם אפשר להשוות את הממצאים הרפואיים עם פרטי ההלכה. על כך ידונו מומחי ההלכה, פוסקי ההלכה¹¹. אין בדברי כי אם הצעת רופא מחוסרת כוח הכרעה, כי אין מתפקידו של רופא להחליט החלטות הלכתיות. אם הרבנים המוסמכים יסכימו לדרך זו, תהיה בכך הקלה גדולה למוהלים, שיוכלו להבחין בין-רגע אם האודם שלפניהם הוא אודם רגיל או "אודם ביותר".

(10) באנגלית Glass slide בגרמנית: Object traeger

(11) לפי הוראתו של הרב הג"ר שלמה זלמן אויערבאך שליט"א אפשר לספור על הבדיקה שהצעתי, אם האדמימות היא כזאת שאינה יוצאת הרבה מגדר הרגיל. אך אם לדעת המוהל יצאה האדמימות בהרבה מגדר הרגיל, עליו לדחות את המילה.

ראינו שהרמב"ם השתמש בברייתא של ר' נתן¹² רק לביסוס ההלכה בענין הילד הארום, אבל הוא הניח בצד את אותו חלק מהברייתא שבו מדובר על סיפור האם על מיתתם של שני ילדיה הקדמים. בענין זה הולך הרמב"ם בעקבות הגמרא, שגם היא אינה מביאה את הברייתא אלא כהוכחה בענין האי ינוקא דסומק וכו', ושותקת כאן לגמרי בענין הדין של אחים שמתו מתמת מילה¹³. ולפי זה קובע הרמב"ם: וכן אם היה ארום ביותר, כמי שצבעו אותו, אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו, ויחזרו מראיו כשאר הקטנים, מפני שזה חולי הוא. הוא אינו מזכיר בהלכה זו כתנאי שמתו גם אחיו. משמע שדחיית מילתו היא רק בגלל מחלתו הוא. אולי אפשר להוסיף שהרמב"ם השתמש בחלק זה של הברייתא – סיפור האם על מיתת שני ילדיה הקודמים – בניסוח ההלכה השניה¹⁴ בענין מתו אחיו מתמת מילה: אלא ממתנינים לו עד שיגרל ויתחזק כוחו.

* * *

אשמח אם הצעתי תהיה בהתאם להלכה, ואזכה בכך לעזור במעט למוהלים בהחלטתם אם לדחות את המילה לזמן מה, או לקיים את המצוה של מילה בשמיני.

---

(12) ראה הערה 5 של החלק הראשון ממאמר זה.

(13) ע"ו מדובר ביבמות כ"ד ע"ב.

(14) ראה הערה 12 של החלק הראשון ממאמר זה.

פילוסופוס אהד שאל את ר' הושעיה, אמר לו: אם חביבה היא המילה כפני כה לא ניתנה לאדם הראשון? –
אמר לו: כל כה שנברא בששה ימי בראשית צריכים עשיה,
כגון חרדל צריך למחוק, התורמוס צריך למחוק, החיטין
צריכים להסחן, אפילו אדם צריך תקון.
(מדרש רבה, בראשית, י"א).